

Գրախոսական

Le Lectionnaire de Jérusalem en Arménie

Հայագետ Charles Renoux, շարունակելով իր արժեքաւոր ուսումնասիրութիւնը ճաշոց Գրքի վրայ, մեր հատոր մը եւս լոյս ընծայած է 1989 թուին, « Երուսաղէմեան ճաշոցը Հայաստանի մէջ » տիտղոսիմ տակ, *Patrologia Orientalis* մատենաշարով (թիւ 200):

Բովանդակութիւն .- Հատորը կը բաղկանայ 137 էջերէ, հետեւեալ բաժանումներով: Նախաբան (էջ 5), Համառոտագրութիւնը (6), Մատենագրութիւն (7-10), Ներածութիւն (11-12), Գլուխ Ա. ճաշոցը Հայկական գրուածքներու մէջ (13-48). Գլուխ Բ. ճաշոցի տարբեր տիպարները (49-72). Գլուխ Գ. ճաշոցի Ձեռագիրները. 1.- Հիմնական ցուցակներ (73-74). 2.- Ցանկիմ սահմանները (74-75). 3.- ճաշոցներու Տեղագրական Ցանկ, երկիրներու այբուբենական կարգով (76-106), որ կը պարունակէ 344 ձեռագիր ճաշոցներ՝ լւամ կամ պակասաւոր. 4.- ճաշոցներու ժամանակագրական Ցանկ (106-115) 5.- ճաշոցներու Տիպաբանական Ցանկ (115-124): Եզրակացութիւն (124):

Ապա յաջորդաբար տրուած են Ցանկերը, 1. Աստուածաշնչական Յղումներու. 2. Հայերէն Ձեռագիրներու, 3. Հիմ Հեղինակներու եւ ամոնց երկերու, 4. Արդի Հեղինակներու եւ 5. Վերլուծական վերնագրուած (125-135), Հատորը կը վերջանայ Նիւթերու Ցանկով (136-137).

Իմչալէս կը տեսնուի վերոգրեալ Բովանդակութենէն, Հեղինակէն մեծ ջանք եւ երկար ժամանակ խլած է 344 ճաշոցներու քննութիւնն ու դասաւորումը: Իր միջոցով հոգեւոր մուրհակներ մէկը միայն կրնար յամձմ առնել այդպիսի ծանր աշխատանք մը: Charles Renoux իր աշխատանքներէն մեր ապացոյց մը եւս կու տայ իր այս հատորով:

Նկատողութիւններ .- Այսպիսի աշխատութիւն մը ի հարկէ չէր կրնար ըլլալ ամթերի: Ուստի քանի մը մկատողութիւններ կու տամք ստորեւ:

1 .- էջ 18, ծմթ. 43 .- Ստեփանոս Սիւնեցիի մահուան թուականը յայտնի է, 735. ուրեմն հարցանիշը աւելորդ է:

2 .- էջ 38-44 .- Գրիգոր Վկայասերի եւ իր գործակցիմ Կիրակոս Վարդապետի կատարած աշխատանքիմ մասիմ գրուած գոյգ մը յիշատակարաններէն կը հասկցուի թէ առաջիմը Տօնամակի (= ճաշոց) մէջ քառասուն վեց տօներու համար սահմանած է աստուածաշնչական մասնայատուկ ըմբերցուածներ, բայց գործիմ ամբողջութիւնը գլուխ չհամած վախճաններ է, պատուիրելով իր գործակցիմ ամփոյթ չգտնուիլ այդ գործիմ համդէպ, « այլ յանկէն ըմբերցուածով ըստ արժանիմ »: Ըստ այսմ Կիրակոս Վարդապետն ալ կատարեր է երեսուն տօներու կարգաւորումը « ըմբերցուածովքն եւ մարտիրոջաւքն »:

Տաշեանի ձեռագրաց Ցուցակիմ մէջ կը կարդամք. « Գրիգոր Վկայասերն . . . կարգէ տօնից մոցա (սրբոց) գիրս մարգարէականս եւ առաքելականս, աւետարանականս խորհրդաւորս » (էջ 25):

Հ. Մ. Վ. Աւգերեանի « Լիակատար Վարք Սրբոց » աշխատասիրութեան մէջ կը տեսնենք Կիրակոս Վարդապետի յիշատակարանիմ սա տողերը. « Քառասուն եւ վեց Տօն (իմա՛ ըմբերցուած տօնից) սուրբ հայրապետն կարգեաց, եւ երեսուն եւ տրուպս յաւելի, որ լիմիմ եօթամասուն եւ վեց »: (ԺԱ, Հատոր, էջ 29):

Հայ Եկեղեցւոյ Տօմացոյցիմ մէջ գտնուող սուրբերու տօմախմբութիւնը աւելի համդիսաւորելու համար Վկայասէրի վերահսկողութեամբ կատարուած եմ ամօնցմէ ոմամց վարքերում մոր թարգմանութիւններմ ալ: Տես Սիւն, 1967, էջ 430:

3.— էջ 63 .— 1310 — 1312 թուականը աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել ԺԴ Դարու սկիզբը, եւ ոչ թէ 13րդ դարու:

4.— էջ 69, ՏՃԹ, 13, ուր Բարջանջի համար ըսուած է թէ Կովկասեան Հայաստանի մէկ քաղաքմ է: Ըստ ակմարկուած յիշատակարանիմ Բարբամջ աւանը կը գտնուի Ամծիտ (Համծիթ) գաւառիմ մէջ, որ Զորորդ Հայք մահամգիմ կը պատկանի:

5.— էջ 112.— Երեւանի թիւ 4557 ձեռագիրը, 1500 թուականով, աւելի ճիշդ պիտի ըլլար դմել ԺԵ. Դարում, փոխանակ ԺԶ-ի:

6.— էջ 113, մամապէս Նոր Զուղայի թիւ 209 ձեռագիրը, 1600 թուականով, աւելի ճիշդ պիտի ըլլար դմել ԺԶ. դարում, քամ թէ ԺԷ:

7.— էջ 126, առաջիմ սիւմակիմ սկիզբի տողը պակաս կը թուի, սպասելի էր N.P. եւ Alep:

Charles Renouxի այս ուսումնասիրութիւնը Հայկական Ճաշոցիմ վրայ, որ հիմ ատենմ Տօմամակ կը կոչուէր, կարելոր յաւելում մըմ է Ըմթերցուածներու Գիրքիմ մուի-րուած աշխատութիւններու շարքիմ, եւ մեծապէս օգտակար պիտի ըլլայ մոյմ միւթով գրա-դող բամասերներում:

Ն. Արք. Ծովական

